

56. ročník

2019/2020

ŠKOLNÍ KOLO

Kategorie C

Praktická část – Zadání

40 bodů

PRAKTICKÁ ČÁST

40 BODŮ

Autor

Ing. Jan Hrdlička, Ph.D.

Katedra chemie, Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita v Plzni

PaedDr. Vladimír Sirotek, CSc.

Katedra chemie, Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita v Plzni

Recenze

RNDr. Jan Rohovec, Ph.D.

Geologický ústav AVČR, Praha

RNDr. Jan Havlík, Ph.D.

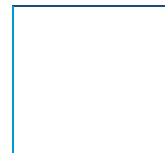
Ústav učitelství a humanitních věd, VŠCHT Praha

Úlohy teoretické části letošního ročníku jsou zaměřeny zejména na nekovové prvky **uhlík, síru** a jejich sloučeniny. Při přípravě na praktickou část se proto zaměřte také na reakce **aniontů obsahujících tyto prvky**.

Doporučená literatura:

- 1) A. Mareček, J. Honza: Chemie pro čtyřletá gymnázia. 2. díl, Nakladatelství Olomouc 1998, str. 79–80, 84–85, 87–90, 98–101
- 2) D. Vondrák, J. Vulterin: Analytická chemie, SNTL Praha 1985, str. 117–122, 125–127
- 3) www.meloun.upce.cz/docs/analchem1/skripta.pdf, str. 30–32, 50–57
- 4) <https://old.vscht.cz/anl/kvalita/kvalita.pdf>, str. 26–29
- 5) <https://web.natur.cuni.cz/analchem/zprakt/kationty.pdf>
- 6) <https://web.natur.cuni.cz/analchem/zprakt/anionty.pdf>
- 7) V. Simon, J. Doležal: Chemická analýza kvalitativní, Univerzita Karlova Praha 1989, str. 123, 125 a 147, dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/chemie/analchem/praktika/simon-dolezal-chemicka-analyza-kvalitativni-1989>
- 8) canov.jergym.cz

lišta ANALYTIKA, Důkazy iontů

Úloha 1 Stanovení složení octa titrací hydroxidem sodným**20 bodů**

Jednou z nejjednodušších organických sloučenin uhlíku je kyselina octová. Je často využívána v potravinářství, ať už jako dochucovadlo nebo jako konzervant. V obchodě bývá ke koupi nejčastěji její přibližně 8% roztok jako tzv. 8% ocet. Výrobci udávají, že obsah kyseliny octové je minimálně 8 % hmotnostních. Vaším úkolem je toto tvrzení potvrdit nebo vyvrátit.

Chemikálie a pomůcky:

- hydroxid sodný ($c \sim 0,1 \text{ mol dm}^{-3}$), cca 150–200 cm³
- roztok fenolftaleinu 0,1 % v 90% ethanolu – v bralence
- odměrná baňka 100 ml se vzorkem octa
- pipeta 10 ml
- titrační baňka 250 ml, 3 ks
- byreta 25 ml
- byretová nálevka
- odměrný váleček 50 nebo 100 ml
- kádinky 3 ks (50–100 ml)
- stříčka s destilovanou vodou
- stojan s držákem na byretu
- lihový popisovač

Stanovení budete provádět titrací vzorku octa roztokem hydroxidu sodného na indikátor fenolftalein. V odměrné baňce máte navážen vzorek octa, navážka je uvedena na odměrné baňce.

Pracovní postup:

- 1) Baňku doplňte po rysku destilovanou vodou a promíchejte.
- 2) Roztok přelijte do kádinky a z ní odměřte pipetou do titrační baňky 10 ml připraveného roztoku.
- 3) Přidejte cca 50 ml destilované vody odměrným válečkem, 3 kapky roztoku fenolftaleinu a tento roztok titrujte odměrným roztokem hydroxidu sodného až do okamžiku, kdy bezbarvý titrovaný roztok trvale zrudne.
- 4) Titraci proveďte třikrát a spočítejte průměrnou hodnotu spotřeby. Výsledky запиšte do pracovního listu.
- 5) Vypracujte úkoly v pracovním listu.

Úloha 2   Reakce aniontů**20 bodů**

Činidla, která poskytují různě zabarvené sraženiny nebo roztoky s několika kationty jsou nazývána skupinovými činidly a mezi ně patří například roztoky uhličitanu sodného, hydrogenfosforečnanu sodného, octanu sodného nebo síranu sodného. Jejich reakce s vybranými kationty lze ale také využít k rozlišení jednotlivých aniontů od sebe. Toho využijeme v této úloze.

Pomůcky a chemikálie:

Na jedno stanoviště:

- sada 15 zkumavek ve stojánku a jedna zkumavka s neznámým vzorkem
- stříčka s destilovanou vodou
- kartáček na mytí
- lihový popisovač

Společné roztoky pro 2–4 soutěžící dle podmínek organizátora:

- 5% roztoky Na_2CO_3 , Na_2SO_4 , Na_2HPO_4 , CH_3COONa , $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$, MnSO_4 , FeCl_3 v zásobních lahvičkách
- ochranné brýle nebo štít
- (latexové rukavice)

Vaším úkolem je zahrát si na chemické detektivy a popsat reakce výše uvedených činidel s kationty olovnatými, manganatými a železitými.

Pracovní postup:

- 1) Do zkumavky dejte asi 1 ml roztoku aniontu a po kapkách přidávejte příslušné činidlo.
- 2) Na základě Vašich pozorování pak doplňte v pracovním listu tabulku, která Vám umožní jednoznačně určit neznámý (nepopsaný) vzorek. Složení neznámého vzorku je shodné s jedním ze zadaných vzorků.
- 3) Vypracujte úkoly v pracovním listu.

PRACOVNÍ LIST**40 BODŮ****Úloha 1 Stanovení složení octa titrací hydroxidem sodným****20 bodů**Zadaný titr (přesná koncentrace) roztoku NaOH $c = \dots\dots\dots$ mol dm⁻³Navážka vzorku octa $m = \dots\dots\dots$ g

- 1) **Zapište reakci kyseliny octové s hydroxidem sodným, uveďte produkty reakce a rovnici vyčíslete.**

Rovnice:

body:

- 2) **Spočítejte průměrnou hodnotu spotřeby hydroxidu sodného.**

Průměrná spotřeba:

Číslo stanovení	1.	2.	3.	Průměr:
Spotřeba hydroxidu sodného [ml]				

body:

- 3) **Spočítejte molární koncentraci kyseliny octové v odměrné baňce vyjádřenou v mol dm⁻³.**

Výpočet molární koncentrace kyseliny octové:

Roztok kyseliny octové v odměrné baňce má koncentraci.....

body:

4) Vyjádřete složení octa hmotnostním zlomkem vyjádřeným v hmotnostních procentech.

Pro výpočet použijte udanou navážku octa. Molární hmotnost kyseliny octové je $M(\text{CH}_3\text{COOH}) = 60,05 \text{ g mol}^{-1}$.

Výpočet složení vzorku octa:

Hmotnostní zlomek kyseliny octové v octu je: .....

body:

Úloha 2   Reakce aniontů**20 bodů**

- 1) Provedte pro každý kation reakci se všemi činidly i s neznámým vzorkem a vyplňte do tabulky případné změny v roztoku, jako jsou vznik sraženiny, barva roztoku nebo vzniklé sraženiny, změna barevného odstínu atp.

Výsledková tabulka důkazových reakcí

	Na_2CO_3	Na_2SO_4	Na_2HPO_4	CH_3COONa	Neznámý vzorek
Pb^{2+}					
Mn^{2+}					
Fe^{3+}					

body:

- 2) Neznámý vzorek obsahuje .....

body:

- 3) Zapište a vyčíslete rovnice reakcí chloridu železitého (roztok železitého kationtu) s Na_2CO_3 a s Na_2HPO_4 .

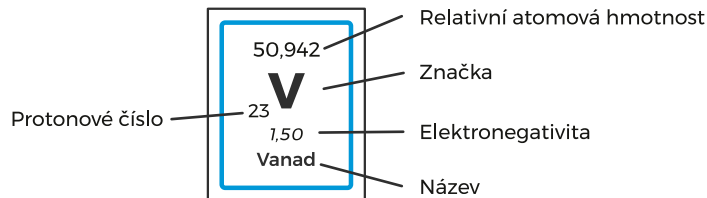
Rovnice:

body:

PERIODICKÁ SOUSTAVA PRVKŮ

1 I. A											13 III. A	14 IV. A	15 V. A	16 VI. A	17 VII. A	18 VIII. A											
1 H 1 1,00794 Vodík											5 B 10,811 2,00 Bor	6 C 12,011 2,50 Uhlík	7 N 14,007 3,10 Dusík	8 O 15,999 3,50 Kyslík	9 F 18,998 4,10 Fluor	10 Ne 20,179 Helium											
2 II. A	3 Li 6,941 0,97 Lithium	4 Be 9,0122 1,50 Beryllium											13 Al 26,982 1,50 Hliník	14 Si 28,085 1,70 Křemík	15 P 30,974 2,10 Fosfor	16 S 32,06 2,40 Síra	17 Cl 35,453 2,80 Chlor	18 Ar 39,948 Argon									
3	11 Na 22,990 1,00 Sodík	12 Mg 24,305 1,20 Hořčík	3 III. B	4 IV. B	5 V. B	6 VI. B	7 VII. B	8 VIII. B	9 VIII. B	10 VIII. B	11 I. B	12 II. B	13 Al 26,982 1,50 Hliník	14 Si 28,085 1,70 Křemík	15 P 30,974 2,10 Fosfor	16 S 32,06 2,40 Síra	17 Cl 35,453 2,80 Chlor	18 Ar 39,948 Argon									
4	19 K 39,098 0,91 Draslík	20 Ca 40,078 1,00 Vápník	21 Sc 44,956 1,30 Skandium	22 Ti 47,867 1,30 Titan	23 V 50,942 1,50 Vanad	24 Cr 51,996 1,60 Chrom	25 Mn 54,938 1,60 Mangan	26 Fe 55,845 1,60 Železo	27 Co 58,933 1,70 Kobalt	28 Ni 58,693 1,70 Nikl	29 Cu 63,546 1,70 Měď	30 Zn 65,38 1,70 Zinek	31 Ga 69,723 1,80 Gallium	32 Ge 72,61 2,00 Germanium	33 As 74,922 2,20 Arzen	34 Se 78,971 2,50 Selen	35 Br 79,904 2,70 Brom	36 Kr 83,798 Krypton									
5	37 Rb 85,468 0,89 Rubidium	38 Sr 87,62 0,99 Stroncium	39 Y 88,906 1,70 Yttrium	40 Zr 91,224 1,20 Zirkonium	41 Nb 92,906 1,20 Niob	42 Mo 95,95 1,30 Molybden	43 Tc -98 1,40 Technecium	44 Ru 101,07 1,40 Ruthenium	45 Rh 102,91 1,40 Rhodium	46 Pd 106,42 1,30 Palladium	47 Ag 107,87 1,40 Stříbro	48 Cd 112,41 1,50 Kadmium	49 In 114,82 1,50 Indium	50 Sn 118,71 1,70 Cín	51 Sb 121,75 1,80 Antimon	52 Te 127,60 2,00 Tellur	53 I 126,90 2,20 Jod	54 Xe 131,29 Xenon									
6	55 Cs 132,91 0,86 Cesium	56 Ba 137,33 0,97 Baryum											72 Hf 178,49 1,20 Hafnium	73 Ta 180,95 1,30 Tantal	74 W 183,84 1,30 Wolfram	75 Re 186,21 1,50 Rhenium	76 Os 190,23 1,50 Osmium	77 Ir 192,22 1,50 Iridium	78 Pt 195,08 1,40 Platina	79 Au 196,97 1,40 Zlato	80 Hg 200,59 1,40 Rtuť	81 Tl 204,38 1,40 Thallium	82 Pb 207,20 1,50 Olovo	83 Bi 208,98 1,70 Bismut	84 Po -209 1,80 Polonium	85 At -210 1,90 Astat	86 Rn -222 Radon
7	87 Fr -223 0,86 Francium	88 Ra 226,03 0,97 Radium											104 Rf 261,11 Rutherfordium	105 Db 262,11 Dubnium	106 Sg 263,12 Seaborgium	107 Bh 262,12 Bohrium	108 Hs 270 Hassium	109 Mt 268 Meitnerium	110 Ds 281 Darmstadtium	111 Rg 280 Roentgenium	112 Cn 277 Kopernicium	113 Nh -287 Nihonium	114 Fl 289 Flerovium	115 Mc -288 Moskovium	116 Lv -289 Livermorium	117 Ts -291 Tennessin	118 Og 293 Oganesson

6	LANTHANOIDY														
	57 La 138,91 1,70 Lanthan	58 Ce 140,12 1,70 Cer	59 Pr 140,91 1,70 Praseodym	60 Nd 144,24 1,70 Neodym	61 Pm -145 1,70 Promethium	62 Sm 150,36 1,70 Samarium	63 Eu 151,96 1,00 Europium	64 Gd 157,25 1,70 Gadolinium	65 Tb 158,93 1,70 Terbium	66 Dy 162,50 1,70 Dysprosium	67 Ho 164,93 1,70 Holmium	68 Er 167,26 1,70 Erbium	69 Tm 168,93 1,70 Thulium	70 Yb 173,04 1,70 Ytterbium	71 Lu 174,97 1,70 Lutecium
7	AKTINOIDY														
	89 Ac 227,03 1,00 Aktinium	90 Th 232,04 1,70 Thorium	91 Pa 231,04 1,70 Proaktinium	92 U 238,03 1,20 Uran	93 Np 237,05 1,20 Neptunium	94 Pu {244} 1,20 Plutonium	95 Am -243 1,20 Americium	96 Cm -247 1,20 Curium	97 Bk -247 1,20 Berkelium	98 Cf -251 1,20 Kalifornium	99 Es -252 1,20 Einsteinium	100 Fm -257 1,20 Fermium	101 Md -258 1,20 Mendělevium	102 No -259 1,20 Nobelium	103 Lr -260 1,20 Lawrencium